

POLICZEK (122) *sb m*

o oraz e jasne.

sg *N* policzek (16). ◇ *G* policzka (4), policzku (1) *SiebRozmyśl*. ◇ *A* policzek (46). ◇ *I* policzki(e)m (1). ◇ *pl N* policzki (8). ◇ *G* policzków (8); -ów (4), -(o)w (4). ◇ *D* policzkóm (1) *Strum*, policzkom (1) *MurzNT*. ◇ *A* policzki (27). ◇ *I* policzkami (4), policzki (3); -ami *RybGęśli*; -i *BierRaj*, *Strum*; -ami : -i *LatHar* (3:1). ◇ *L* policzkách (1) *Strum*, policzk(o)ch (1) *SienLek*.

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. Jedna z dwu bocznych miękkich części twarzy; *maxilla Murm*, *Bart Bydg*, *PolAnt*, *Mącz*, *Vulg*, *Cn*; *mala Mącz*, *Calep*, *Cn*; *gnanthus (gnathos) Mącz*, *Calep*; *gena Mącz*, *Cn*; *bucca, mandibula Mącz* (24) : *Maxilla in qua fixi sunt dentes. Eyn kynback Polyczek. Murm 53; BartBydg 87b; V kogo oblicze od czoła aż do policzków łyzyrokie á ku brodzie zakonczone póspolicie taki bowa [!], chytri GlabGad N2v; Bucca, Gębá/ Vftá. Policzki. Mącz 27c; Caput et genas radere, Głowę y policzki ogolić. Mącz 345b, 143b, 147a, 206d, 212a; Calep 459b, 631a; Z śinymi policzkámi y z kołmy oźgłymi/ Bláde ćienie lną w ftáwiech gđzie fię łmołá dymi. RybGęśli B2.*

policzki czyje (1): Piękne łą policzki twoie z łwemi klenoty/ á łzyiá twa w łáncuchoch. *BibRadz Cant* 1/9.

Zwroty: »policzki nadać; nadęte, oddęte policzki« (1;1:1): *Bucco, Oddmá/ który nádęte á wypukłe policzki ma/ yáko trębacze. Mącz 27c; Stlopus, Kláskanie yęzikiem álbo gębą gdy zwłáfczáz yeden policzki nádmie á ták vftámi trzáśnie/ klaśnie/ álbo puknie. Mącz 417a, 27c.*

»nastawić (*a. nastawować*), nadać policzka; nastawienie (*a. nastawowanie*) policzka« = *praeberere maxillam PolAnt, Vulg [szyk zmienny]* (3:1;2): *A toć ieft czego ty łłowa vczáz/ które mowiá nadái policzka drugiego/ dái źupicę i łuknię/ idź po niewoléi rć. MurzNT 21; To iako i ono około náftawowaniá policzka/ broní włáłnyi pomłty i nienáwiłcy przeciwko temu ktory krzywdę czyni MurzNT 176 marg, 21 marg, Luc 6/29; WujNT Matth 5/40, s. 23. [Cf teź znacz. 2. »dawać policzek« *KromRozm I M2, BielKron 201v.*]*

»uderzyć, uderzon w policzek« = *percutere in maxillam PolAnt, Vulg* (2:1): *BielŻyw 46; Tęmu cobycię vderzył wpoliczek/ náftáw i drugiego MurzNT Luc 6/29; WujNT Matth 5/40.*

a. *U zwierząt: boczna część pyska* (1) : po onym zápceniu day mu [*koniowi*] záćiąć *Zauzdnicę* po obu łtronách ná *policzkoch SienLek 168v.*

2. *Uderzenie w twarz, spoliczbowanie; alapa Vulg, Mącz, Cn; colaphus Mącz, Calep, Cn; salapitta Cn* (80) : *Colaphus, Pogębek Policzek. Latine Alapa. Mącz 59b, 6c; SkarŻyw 108; ArtKanc D11v; Calep 213b; Godźieneś P. Iezu Chryfte wízelkiey czći y chwały/ do Annałzá bíłkupá w nocy prowadzony/ y tám policzkem łrogim rołkrwáwiony. LatHar 539, 275; WujNT Ioann 18 arg; SiebRozmyśl B4v [2 r.].*

policzek czyj [= komu dany] [*w tym. ai poss* (2), *G sb* (1)] (3): *Policzek S. Witaliłzá. SkarŻyw 107 marg, 107 marg; LatHar 730 marg.*

W połączeniach szeregowych (5): [*Zakon*] *Dopułfczáz pomłty zá policzek/ zá ząb/ zá vderzenie CzechRozm 96; GrabowSet O4v; Iezu policzkámi/ półzyikámi/ zeplwániem/ bicżowaniem/ y koruną ćierniowá ná rozłicznych miełcách łrodze vdręczony/ zmiłuy fię nád námi. LatHar 338, 498, 586.*

W porównaniu (1): A gdy co fzkarađego vřlyřzał [řw. Bernardyn]/ wnet fię iáko naucřciwfza pánná záplónął/ iakoby policzek iáki odniořł *Skarřyw* 459.

Zwroty: »da(wa)ć policzek; policzek dany« = *percutere in maxillam PolAnt; depalmare Calep; dare alapam Vulg* [szyk zmian] (23; 1): GDy to Malkuřs vřlyřřál/ [...] dáł wielki policzek Kryřtuřowi/ aże fię mu zęby poruřřly *Opecřyw* 109, 115, 122v, 128v; *ForCnR* Dv, E; *LibMal* 7554/189; *KromRozm I* M2; A wieř iř záwřdy zacni ten obyczay máia/ Pořpolicie że zá řeřz policřki dawáia. *Rejřwierz* 16v, 16v; *BibRadz 3.Reg* 22/24; piřmo mowi/ ieflic kto da policzek/ nářtaw mu drugiego *BielKron* 201v, [84²], 93, 275; *HistRzym* 71; bo towarřřzy iego [*Piotra*]/ widząc iřz nań Pan řářkaw/ wielkie mu krziwdy/ obmowy/ vřagánia czynili/ y policřki częřte dawáli. *Skarřyw* 98; *ArtKanc* D12v; *Calep* 306b; *LatHar* 316, 730, 732; Y przychodřili do niego [do *Jezusa*]/ a mowili: Witayře królu Źydowřki. y dawáli mu policřki. *WujNT Ioann* 19/3, *Ioann* 18/22.

»policzek odnieřć« (2): *Skarřyw* 459; Byřeř y do Annalřa prowadřony/ gdzieř policzek odniořł. *LatHar* 274.

»wybić policzek; (z)bić, ubit policřki(-ami)« [szyk zmienny] (4;2:1): Oto baranek nyezmasani ktori przed řtrziřacimy řyazamyřknał abocyem polyczky vbył [*lege: ubit*] ply(u)namy zmazań layanym řromocon vř řwowych nyeotworřil *BierRaj* 23v; Iezu ktorys potym řekoma okrutnemi policřki bić/ wřofy y brođę wyrywáć dopuřcił. řmi. fię nad nami. *TarDuch* [C4]; *Skarřyw* 107 [2 r.] 108; Tám policřkami zbito/ Páná zwiřzánego *LatHar* 306.

»wyciać (a. wycinać) policzek(-ki)« = *dare alapam Vulg; impingere pugnum, infligere colaphum Mqcz* (4): mowili: Bądř pozdrowion Krolu Źydowřki: y wycináli mu policřki. *Leop Ioann* 19/3; *Impingere pugnum alicui, Wyciać komu policzek. Mqcz* 275d, 59b; *Skarřyw* 324.

»policzek wziáć (a. podjáć)« [szyk zmienny] (7): *Opecřyw* 78; *OpecřywSandR nlb* 4; Iezu ktorys od nędznego y zřofliwe^{řo} biskupie^{řo} řlugi policzek cierpliwie podiał. řmi. fię nad nami. *TarDuch* C2; Od drugiego teř policzek wziáwřzy [...] nic inřzego nieodpowiedřiał iedno [...] *Bielřyw* 46; *BielKron* 84 marg; *Skarřyw* 107; *SiebRozmyřl* B4.

Szereg: »poszyřki, (i) policřki« (2): *Opecřyw* 115; Z wielkim řłumem Źydowie tám fię nań [na *Jezusa*] rzuřili/ [...] Pořzyřkami/ policřki/ okrutnie zmorřyli. *LatHar* 520. [*Ponadto w pořáczeniu szeregowym 1 r.*]

Przen (17) :

policzek komu (1): *Policzek cřářthowi. RejřPos* 264 marg.

Zwroty: »dáć policzek« (8): A ták tu day řobie policzek zřofniku/ co náczyniřwřzy wiele zřego/ biegalř po kořcielech *RejřAp* 154; *RejřPos* 14, 71v, 82v, 264; pewnieby dáł policzek przyrodzeniu řwowlonemu/ á nie dałby mu fię ták iáko niedřwiednikowi zá nos wodzić. *Rejřwierc* 66, 151v; *Skarřyw* 353.

»policzek wziáć, brać« (1): Przeto/ iř nas Pan Bóg prze policzek řwóy/ który od nas wziáł/ y záwřze bierze/ *percuřsit furorę, coecitate, et amentia mentis. OrzQuin* Y4v.

a) *Zniewaga, obraza, upokorzenie* (7) : Bořmy iednak dlá miřłoci bořyi i nařzego bliřnego/ winni wřzyřcy [...] raczyi ku policřkum i inřřem takowęm krzywdám/ [...] iefczze řię na więřzć cięřzkořci

nagotować *MurzNT* 21; *OrzQuin* D3v, Y2v; *NiemObr* 5; A v łądow więc o Boże/ co ty policzków poćierpiłz/ gdyż iuż połpolicie przyśięgę zá igrzyłko łobie máią. *PowodPr* 48.

policzek czyj (1): Wielka krzywdá y vymá Máiełtatu Królewłkiégo to bluźniérftwo ieft: [...] iefliże W.K.M. ten ták wielki Máiełtatu łwégo policzek mimo łye puściłz bes pomłty. *OrzQuin* N4v.

Zwrot: »wyciąć (a. [wycinać]) policzek; [policzek wycięty]« [szyk zmienny] (1): Wyciął nam nie ieden policzek Xsiądz Kánonik/ ále zárázem vpoliczkował łczyrość prawdy w ołobách náłznych *NiemObr* 5; [ále boię łie iá o nie [ministrów]; aby pięknie mowiac/ *Ave Rabbi*/ wielkich policzków Doktorom S. niewycínáli. (*marg*) *Policzek* Doktoro^m S. wycięty. (-) *HerbOdpow* F4v, F5].

a. [O bierzmowaniu:

Zwrot: »brać policzek«: Potym też/ człowiek iuż pomázány y potwierdzony/ ręką Biskupią zlekká bierze policzek *KuczbKat* 157 (*Linde*).]

3. Dolna część przyłbicy osłaniająca policzki (1) :

Wyrażenie: »policzki u przyłbice (a. [u przełbice])« (1): Buccula, pars cassidis quae buccam legit, vel in qua defiguntur cristae in summo galeae, *Policzki* v przilbice. *Mqcz* 27d; [ArtNom M4].

4. Boczne belki w konstrukcji drewnianej (17) : Iefliżebyś nie mógl Progów głęboko włóżyć/ thákże y Policzków od téy łkrzynie/ nie mógl by głęboko wpuścić: tedy dárté drzewo łzórokié iáko defłczki biy/ pole ónych Progów/ co możelz nagłébiéy ieden podle drugiégo/ podla Policzków áż do kónćá. *Strum* K; *Policzki* v téy łkrzynie ná przodku y ná zádku Palmi mocno zábić/ y ściánę záłóżyć. *Strum* Kv; A wyprzátńawłzy/ tákże w Izbicach w Policzkach włzędý ziemię wzrułz Rydlem *Strum* Mv, L2v [2 r.], L3 [5 r.], M2v [4 r.], M4 [2 r.].

Synonimy: 1., 2. *pogębek*; 2. *pogębkwowanie, policzkowanie*.